

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД И ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ МСР СРЂАНА ПЕТРОВИЋА *ЛЕКСИКА ИЗ СФЕРЕ ПРАВОСЛАВНЕ ДУХОВНОСТИ У САВРЕМЕНОМ РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ, ЛЕКСИКОГРАФСКИ И ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКИ АСПЕКТИ*

На основу члана 36 и 37 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 65 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће Филолошког факултета, на VII редовној седници, одржаној у четвртак 26. маја 2022. године, донело је одлуку бр. 1083/1 о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мср Срђан Петровић предао под насловом *Лексика из сфере православне духовности у савременом руском и српском језику: лексичко-семантички, лексикографски и лингвокултуролошки аспекти*. Након анализе садржаја докторске дисертације подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на VII редовној седници, одржаној у четвртак 26. маја 2022. године.

2. Састав Комисије:

Ментор: *др Ксенија Кончаревић*, редовни професор за научну област Русистика; изабрана у звање редовног професора 8. априла 2008. године, запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду;

Чланови Комисије: *др Рајна Драгићевић*, редовни професор за научну област Србистика; изабрана у звање редовног професора 15. маја 2013. године; запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду; *др Ружица Левушкина*, виши научни сарадник, изабрана у звање вишег научног сарадника 2020. године; запослена на

Институту за српски језик САНУ; др Зоран Ранковић, редовни професор за научну област Палеославистика. предмет Црквенословенски језик, изабран у звање ванредног професора 2017. године; запослен на Православном богословском факултету Универзитета у Београду.

II. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име и презиме: Срђан Петровић
2. Датум и место рођења: 21.6.1989. године, Београд
3. Мастер рад под називом *Методичка пракса на студијама русистике у српској говорној средини* (148 стр.) одбранио је 30. септембра 2014. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду.
4. Академско звање мастер професор језика и књижевности стекао је из научне области *Русистика – Методика наставе руског језика*.
5. За успехе у области руског језика награђиван је на свим нивоима образовања. Добитник је преко 15 награда и медаља на домаћим, европским и светским такмичењима. Боравио је у иностранству на студијским усавршавањима, међу којима и на Филолошком факултету Московског државног универзитета „М. В. Ломоносов“.
6. Запослен је на Катедри за славистику Филолошког факултета Универзитета у Београду, где је 2016. године изабран у звање асистента за руски језик. Члан је Комисије за лексикологију и лексикографију при Међународном комитету слависта. Ангажован је као секретар Уредништва научног часописа *Славистика* (ISSN 1450-5061). Аутор је већег броја радова из области теолингвистике, лексикологије, лексикографије, лингвокултурологије, лингводидактике, библиографије и когнитивне лингвистике.

III. НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ЛЕКСИКА ИЗ СФЕРЕ ПРАВОСЛАВНЕ ДУХОВНОСТИ У САВРЕМЕНОМ РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ, ЛЕКСИКОГРАФСКИ И ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКИ АСПЕКТИ

IV. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мср Срђана Петровића има 590 страница и садржи 12 глава: 1. *Уводне напомене* (1–12), 2. *Језик у светлости религије* (13–42), 3. *Лексика из сфере правослвне духовности као објекат истраживања у савременој русистици и србистици* (43–57), 4. *Проучавање лексике из сфере православне духовности у светлу лексичко-семантичког приступа (на материјалу савременог руског и српског језика)* (58–141), 5. *Руска и српска лексика из сфере православне духовности кроз призму лексикографије* (142–268), 6. *Лингвокултурологија и лексика из сфере православне духовности у савременом руском и српском језику* (269–329), 7. *Закључна разматрања* (330–335). Након тога следи *Литература* (336–379), у оквиру које су издвојене посебне целине: *Извори* (336–338), *Цитирана документа* (338–342); *Истраживања јавног мњења и званични подаци* (342–343), *Цитирана литература* (343–379). После литературе даје се *Списак скраћеница коришћених у дисертацији* (380–383), *Списак табела и схема заступљених у дисертацији* (384) и *Апендикс* (385–589), односно табела у којој је представљена лексичка грађа из преводних речника у којима су објекти руски и српски (српскохрватски језик) од 1947. до 2013. године. На крају дисертације налазе се *Биографија аутора* (590) и прилози *Изјава о ауторству*, *Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада* и *Изјава о коришћењу*.

V. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У *Уводним напоменама* (стр. 1–12) мср Срђан Петровић прецизно и веома квалификовано образлаже појмовни апарат дисертације, дефинише објекат и предмет истраживања, наводи методе којима ће се у истраживању користити, предочава таксономију циљева и задатака свога рада, као и теоријско-методолошки оквир у коме ће се кретати, прецизно дефинише корпус, а говори и о потреби овога рада и његовом потенцијалном значају са становишта већег броја наука.

Следи поглавље *Језик у светлости религије* (стр. 13–42). Колега Срђан Петровић овде полази од премисе да „проучавање интеракције језика и религије спада међу питања научне мисли која осветљавају односе из реда фундаменталне важности. Постоје

мишљења према којима се језик и религија квалификују као први системи који су извршили утицај на моделирање људске свести, па у светлу антропоцентричне парадигме у хуманистици важно место заузима сагледавање човека као *homo religious-a*. Неки истраживачи не искључују да се ради о најстаријем архетипу у људском роду који је имао реперкусије на бројне аспекте живота људи. Када је у питању научни домен, и то – још уже – лингвистички, интересовање за језичка питања перципирана у религијском кључу постоји веома дуго, будући да је још у далекој прошлости постојала перманентна тежња ка познавању језика култа и приближавању знања о њему“. За руски и српски народ пресудну улогу имало је примање хришћанства, које је умногоме детерминисало правце развоја њихове историје, културе, менталитета, али и језика. Петровић истиче да се „у савременој лингвистици најцеловитије проучавање узајамних односа језика и религије задобија у оквиру теолингвистике, интегралне и аутономне научне дисциплине која припада домену екстерне лингвистике“. Као дисциплина синтетичког карактера, теолингвистика се налази на граници двеју области – теологије и лингвистике. Иако релативно млада, она бележи значајна достигнућа, доживљавајући снажан замах у земљама словенског ареала, па и у српској средини, а ово потоње Петровић поткрепљује опсежним библиографским референцама на основу vlastитих библиографија које је израђивао и публиковао у престижним научним часописима и зборницима. У постојећој литератури, у коју кандидат има изванредан увид, по његовом запажању, уочава се видно интересовање за проблематику конфесионалне маркираности језичких нивоа, а нарочито за лексички ниво, „који представља један од стожера теолингвистичких проучавања словенских језика“. Ова докторска дисертација бави се управо тим нивоом, представљајући први покушај комплексне и систематске анализе лексике из сфере православне духовности у савременом руском и српском језику. Ослањајући се на увид у литературу, Петровић закључује: „ова проблематика може се оценити као једна од теоријски слабије разрађених и емпиријски слабије истражених у конфронтативној лингвистици. Монолингвално стање унеколико је боље, и то доминантније у руској науци о језику, с тим што проучавање лексике из сфере православне духовности прате различити изазови и хетерогеност приступа, укључујући проблематику назива, његовог појмовно-терминолошког одређења, затим тематске класификације, анализе“. Све то указује да се

ради о сложеном објекту проучавања, којим ће се кандидат у даљем излагању бавити са три аспекта: лексичко-семантичког, лексикографског и лингвокултуролошког.

У поглављу *Лексика из сфере правослвне духовности као објекат истраживања у савременој русистици и србистици* (43–57) колега Срђан Петровић нуди преглед досадашњих испитивања у овом домену. Тежиште је на проучавањима која се непосредно тичу предмета његовог истраживања, с тим што је та сазнања употпунио литературом у којој се лексика из сфере православне духовности третира као објекат истраживања. За такав методолошки приступ, релативно шири, определио се из више разлога, од којих неки могу бити од значаја за даља проучавања дате области: аутор, наиме, сматра важним омогућавање што исцрпније слике постојећих проучавања, јер у српској лингвистици ова тема скоро да није била предмет опсежнијих изучавања. „Увиде у неке важније радове и резултате, нарочито новијег датума, често немају ни истраживачи који се баве религијском лексиком, што смо закључили ишчитавањем литературе (најпре славистичке у различитим научним срединама и литературе из неких других страних филологија у српској средини), а засигурно је да сазнања из постојећих истраживања могу унапредити квалитет будућих проучавања и(ли) инспирисати лингвисте да се у будућности баве овим темама и трагају за неким досад неистраженим“, – овако аутор образлаже свој приступ историјату питања. „Приступ који смо одабрали изискивао је временски дужу и опсежнију претрагу, праћење и анализу шире лингвистичке продукције, што значи да се нисмо ограничили на иманентно лексиколошку, семантичку, лексикографску и лингвокултуролошку литературу, већ и на важнија истраживања у области терминологије, ономастике, стилистике, социолингвистике, когнитивне лингвистике, нормативистике, дијалектологије, теорије и технике превођења итд. Напомињемо да је наш фокус на синхронијским проучавањима, док смо се, углавном по потреби, служили изворима дијакхронијске природе (нпр. из области етимологије, историјске лексикологије, историјске лексикографије)“. Такав приступ није подразумевао удаљавање од предмета ове дисертације, већ је био у служби његовог бољег сагледавања, а испоставио се као сврсисходан, јер је у многим сегментима доктората нашао заступљеност или је допринео бољем разумевању одређених питања у вези са темом. Овај структурни део дисертације писан је акрибично, са систематизовањем и критичком валоризацијом важнијих досадашњих истраживања.

У поглављу *Проучавање лексике из сфере православне духовности у светлу лексичко-семантичког приступа (на материјалу савременог руског и српског језика)* (58–141) кандидат аргументовано показује да лексика из сфере православне духовности заузима важно место у лексичком систему савременог руског и српског језика. Она представља сложен подсистем лексема који се издваја како предметном детерминисаношћу, тако и специфичностима језичког карактера.

Са становишта природе лексичког састава, унутар ње могуће је издвојити две веће групе: нетерминолошку и терминолошку лексику. „Имајући у виду особености саме православне духовности, а преваходно чињеницу да обухвата и домен науке и животне свакодневице, наведене стратификационе групе немају увек оштре границе, већ се некада додирују, а неретко и преклапају“, а пошто „интерпретација *православне духовности* за коју смо се определили укључује и теолошку димензију, нашим истраживањем обухваћене су обе групе“. Стога је колега Срђан Петровић пажњу посветио и терминолошкој лексици, сагледавши њено формирање, указавши на битније карактеристике и понудивши преглед тематске разуђености према дисциплинама које теолошка терминологија опслужује. Размотрен је систем богословских дисциплина, као и контактне и комплементарне дисциплине, што имплицира да се кандидат одлучио за шири приступ проучавању теолошке терминологије. Такво опредељење произилази из ауторовог настојања да понуди што исцрпнију анализу, будући да таквих покушаја, колико нам је познато, досад није било, али и зато што су ширим приступом обухваћени примери који у теолошком дискурсу заузимају важно место, а који би остали неиспитани у кључу ужег приступа. Руководећи се потоњим критеријумима, поред апелативне, кандидат се, сасвим оправдано, осврнуо и на ономастичку лексику из сфере православне духовности.

Даље истраживање, представљено у поглављу *Проучавање лексике из сфере православне духовности у светлу лексичко-семантичког приступа (на материјалу савременог руског и српског језика)* (58–141), везује се за проблематику лексичког значења лексема из сфере православне духовности у руском и српском језику. Из тог угла расветљавају се семантичка конзистентност, логичко-епистемолошке специфичности, сложеност значењске структуре, комплексност предметно-појавне макрокомпоненте.

Питања лексичког значења сагледана су и поредбено, у религијском и нерелигијском дискурсу, где се констатују специфичности на нивоу предметно-појавне и конотативне макрокомпоненте лексичког значења, као и у равни семске структуре. Кандидат се бавио и проблемом тематске класификације лексике из сфере православне духовности. Уз пропратна сагледавања, понудио је модел класификације који обухвата 124 тематске целине. Лексичко-семантичку димензију дисертације закључио је истраживањем назива за монашка лица у савременом руском и српском језику. Ова тематска група послужила му је као модел за илустрацију ужих диференцирања. Том приликом издвојене су и сличности и разлике у двама језицима. На основу спроведене анализе, која је обухватила 13 група (општи називи за монашка лица, називи за монашка лица према дужности у манастиру, према монашком чину, врсти послушања, интерперсоналним односима, начину организације монашког живота, подвигу и врсти подвига, духовном искуству и ауторитету, духовном дару, чину у црквеној хијерархији, ословљавању, географском одређењу и чину светости), такође је понудио предлог тематске класификације. Изузев што се ради о карактеристичној тематској групи, лексеме које улазе у њен састав често су недовољно познате говорницима руског и српског језика. То се односи и на стручњаке, лингвисте, будући да су лексикографском анализом утврђене многе грешке и непрецизности у примерима из наведене тематске групе.

Наредни аспект истраживања јесте лексикографски, а њему је посвећено поглавље *Руска и српска лексика из сфере православне духовности кроз призму лексикографије* (142–268). Након уводних разматрања, посвећених лексикографији као научној дисциплини, колега Петровић приступа сагледавању речника као извора података о религији. У анализу су ушла два типа лексикографских извора која се у речничкој типологији често издвајају као најопштија: то су енциклопедијски и лингвистички речници. Петровић се детаљније бавио овим потоњим, лингвистичким, усредивши се како посебне речнике (нпр. термилошке, лингвокултуролошке), тако и опште (нпр. дескриптивне). Лексика из сфере православне духовности посматрана је као објекат лексикографије. Резултати истраживања показују да се потреба за њеном заступљеношћу уочава и у општим и у термилошким речницима, а констатује се и условљеност лексикографског описа и утицајем екстралингвистичких фактора, пре свега доминантних идеологија. Као еклатантан пример издваја се период атеистичке друштвене оријентације

у XX веку, када је лексикографски приступ лексици из сфере православне духовности неретко био идеолошки детерминисан, а не лингвистички, како би требало.

Даља анализа усмерена је на преводну лексикографију. Кандидат се определио за речнике у којима су руски и српски (српскохрватски) језик заступљени као објекти, и то у другој половини XX и почетком XXI века. Први ниво истраживања спроведен је у оквирима речничке микроструктуре, и то кроз призму одабира и начина презентације лексичке грађе, као и пратећих елемената речника. Други ниво анализе тиче се речничке микроструктуре. Размотрени су следећи елементи речничког чланка: фонетске информације, ортографске информације, етимолошке информације, граматичке информације, квалификатори употребне и стилске вредности, семантизација (укључујући културно маркирану лексику), илустративни примери, устаљене фразе и изрази. Резултати анализе показују да се као најизазовнији аспект издваја семантизација. Проблеми који се испољавају у том смислу груписани су у две веће целине: проблеми у вези са лексичким значењем и проблеми у вези са природом лексикографског поступка. Када је у питању прва група, издвајају се редукција значења, сужавање значења, проширивање значења и погрешно дефинисање значења, док друга обухвата шири преглед важнијих проблема, са посебним освртом на идентификациону акултурацију и проблематику одговарајућег одабира преводног еквивалента. Сагледавања прате бројни аналитички коментари, а често и аргументовани предлози за унапређење лексикографске праксе. Аутор закључује да се комплексност лексикографске обраде лексема из сфере православне духовности у савременом руском и српском језику огледа у чињеници да за њихов одговарајући опис није довољно поседовати лингвистичка знања, већ и друга – из области теологије и њој контактних и комплементарних дисциплина. Он износи предлог да се приликом лексикографске обраде лексике из сфере православне духовности, независно од типа речника (преводни, дескриптивни или неки други), ангажују компетентни лексикографи и/или стручни консултанти – нпр. теолингвисти, теолози. Према његовом мишљењу, то би могло утицати на смањење грешака и неравнина, а истовремено би допринело квалитету и информативности речника.

Изучавању лексике из сфере православне духовности мср Срђан Петровић приступио је и из угла лингвокултурологије, разматрајући корелацију религије и културно

маркиране лексике, али и лингвокултуролошки потенцијал лексема које представљају објекат његове анализе – поглавље *Лингвокултурологија и лексика из сфере православне духовности у савременом руском и српском језику* (269–329). На тај начин, истраживао је односе у тријади *религија – култура – лексика*, могућности конфронтативне анализе религијске лексике, општа разматрања и импликације за лингвокултуролошку анализу лексике из сфере православне духовности у руском и српском језику. У том кључу успоставио је типологију појмовних односа између лексема и култура, приликом чега је издвојио: 1) лексеме за означавање појмова присутних у обема културама, 2) лексеме за означавање појмова присутних у обема културама, али уз одређене разлике, 3) лексеме за означавање појмова присутних у једној, а непознатих у другој култури, 4) лексеме за означавање појмова непознатих у обема културама. У даљој анализи фокусирао се на предметно-појавну макрокомпоненту лексичког значења, а тачније на денотативне и функционалне односе. Сагледао је проблематику денотативне безеквивалентности, денотативне еквивалентности уз неједнако језичко означавање, функционалне сличности различитих реалија и функционалне различитости истих или сличних реалија. Поменућемо неке од важнијих закључака. Истраживање је показало да је појава денотативне безеквивалентности најзаступљенија у тематским групама лексема са већим потенцијалом за национално-културне модификације (нпр. црквени празници, црквени обичаји, трпеза и свакодневица православног човека, органи црквене власти, црквене награде, чиновни у црквеној хијерархији итд.), док је најслабије приметна у групама општецрквеног карактера. Оне се односе на реалије карактеристичне за православну духовност уопште, па су као такве слабо подложне или неподложне утицајима културних традиција конкретних народа (нпр. општи појмови Цркве, Свете тајне, духовни свет, богослужбени предмети). Размимоилажења у руском и српском језику могу се приметити, између осталог, и у следећем: у смеру руско-српског поређења уочава се присуство реалија које упућују на додатну разуђеност и хијерархизацију појмова из сфере православне духовности, највише у сфери црквеног живота (нпр. органи црквене власти, црквене награде, дужности и чиновни у хијерархији Цркве, делови црквеног мобилијара, молитвословља и помињања при вршењу Светих тајни и молитвословља), док се код српско-руског конфронтирања видно издвајају реалије које одражавају богатство црквених празника и обичаја.

Своје место у истраживању, у оквиру лингвокултуролошког дела доктората, задобила је и лексика из сфере православне духовности као одраз међујезичких и међукултурних контаката. Оно што је карактерише у том погледу јесте присуство позајмљеница из других језика. У оквиру несловенских колега Петровић сагледава превасходно грецизме, латинизме и хебраизме, а црквенословенизме на нивоу позајмљеница из словенских језика. Како се испоставља, највећи удео чине грецизми и црквенословенизми, што је изазвано језичким факторима, али и екстралингвистичким, превасходно везаним за примање хришћанства. Анализирао је и проблематику када код истих позајмљеница у руском и српском језику долази до разлика у семантици и лексичком статусу.

У *Закључним разматрањањима* (330–335), сумирајући резултате свога опсежног истраживања, аутор констатује да је у поређењу савременог руског и српског језика испољено више сличности него разлика. Висок ниво сличности може се објаснити утицајем како лингвистичких, тако и екстралингвистичких фактора, у првом реду условљених заједничким еклисијалним оквиром развоја духовности и православног цивилизацијског модела код руског и српског народа. Са друге стране, постојеће разлике неретко су повезане са језичким чиниоцима, али и национално-културним особеностима двају народа. Отуда се у конфронтативној перспективи срећу разлике на нивоу ужих тематских група, лексичко-семантичких обележја лексема, начина лексикографске обраде, као и лингвокултуролошких одлика. Напослетку, превази сличности над разликама значајно доприноси и сродност анализираних језика. „Узевши у обзир све до сада наведено, може се закључити да лексика из сфере православне духовности представља веома сложену проблематику чија опсежнија разрада у руском и српском језику тек предстоји. Посреди је тематски разгранат, а по својој природи умногоме специфичан лексички подсистем који истраживаче ставља пред озбиљан и деликатан задатак. Компетентно и адекватно бављење лексиком из сфере православне духовности претпоставља, у првом реду, одговарајуће увиде у шири опсег научних дисциплина – не само лингвистичких, већ и теолошких и њима контактних и комплементарних дисциплина“, закључује мср Срђан Петровић.

Завршне структурно-композиционе целине дисертације јесу: *Литература* (336–379), у оквиру које су издвојене посебне целине: *Извори* (336–338), *Цитирана документа* (338–342); *Истраживања јавног мњења и званични подаци* (342–343), *Цитирана литература* (343–379). Извори укључују 8 дескриптивних речника руског и српског језика, 9 преводних руско-српских и српско-руских речника, 1 контактолошки, 1 лингвокултуролошки, као и низ извора везаних за теологију, контактне и комплементарне дисциплине (енциклопедије, једнојезични термилошки речници, појмовници, уџбеници), као и за структуру и организацију Цркве у руској и српској средини (уредбе, правила, статuti, документа образовних установа) и за социолошке аспекте присуства Цркве у јавној и медијској сфери. Цитирана литература укључује зналачки одабраних 595 јединица на руском, српском (српскохрватском), немачком, новогрчком и енглеском језику. После литературе даје се *Списак скраћеница коришћених у дисертацији* (380–383), *Списак табела и схема заступљених у дисертацији* (384) и *Апендикс* (385–589), односно табела у којој је представљена лексичка грађа из преводних речника у којима су објекти руски и српски (српскохрватски језик) од 1947. до 2013. године – овај потоњи структурни елемент дисертације изузетно је користан и омогућава лаку и брзу оријентацију у лексикографској грађи која је била предмет проучавања.

VI. СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КАНДИДАТА НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Петровић, Срђан. „Библиографија расправа и дела из теолингвистике која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској од 2000. до 2013. године”. У: Б. Шијаковић (ур.) *Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати. Књ. 18*. Београд: Православни богословски факултет, 2015, 116–147.

2. Петровић, Срђан. „Стереотип духовности у језичкој свести говорника руског и српског језика (на материјалу асоцијативних речника)”. *Славистика XIX* (2015): 285–295.

3. Петровић, Срђан. „О лексици из сфере монашке духовности у руском и српском језику”. *Славистика XX* (2016): 271–277.

4. Петровић, Срђан. „Лексичко-семантичке одлике именица са архисемом *монах* у руском и српском језику”. *Црквене студије* 14 (2017): 609–621.

5. Петровић, Срђан. „Допринос професора Богољуба Станковића лексикографским проучавањима руског и српског језика”. У: К. Кончаревић (ур.). *Трагом славистичких истраживања професора Богољуба Станковића: међународни научни зборник радова*. Београд: Савез славистичких друштава Србије, Филолошки факултет, 2018, 191–215.

VII. ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација мср Срђана Петровића је савесно и зрело урађен рад, писан не само на основу одличног познавања релевантне литературе него и са способношћу за њену критичку процену, и изнад свега за комплексно и вишедимензионално сагледавање богате емпиријске грађе, извршено са великом пажњом и истрајношћу и са тананим осећајем за монолингвално и конфронтативно праћење лексичког материјала који је предмет истраживања. Тај рад представља допринос славистичкој науци на више начина.

Кандидат је овим радом знатно обогатио методологију конфронтативних лексиколошких истраживања руског и српског језика: ово је прва дисертација у којој се један значајан подсистем лексике савременог руског и савременог српског књижевног језика, који опслужује сферу православне духовности, сагледава из лексичко-семантичке, лексиколошке и лингвокултуролошке перспективе. Према увиду у референтну научну и стручну литературу, чији се преглед веома компетентно даје у другом поглављу дисертације, одређени број лингвиста бавио се лексиком из сфере православне духовности у својим истраживањима, премда са различитих аспеката, у неједнаком обиму и теоријско-методолошким оквиру. Ипак, у руској и српској лингвистици, а, колико нам је познато, ни у ширим славистичким оквирима, до сада није било комплексног и систематског конфронтативног истраживања оријентисаног на лексичко-семантичке, лексикографске и лингвокултуролошке аспекте поменутог лексичког подсистема у савременом руском и српском језику. На тај начин, истраживање мср Срђана Петровића представља пионирски подухват у покушају расветљавања ове теме. Конфронтирање се спроводи у оба смера, при чему преовладава синхронијски приступ, али присутни су и елементи дијахроније на местима где је то методолошки оправдано. Премда се дисертација базира на лексичким

јединицама савременог руског и српског језика, на одређеним местима, где је то методолошки сврсисходно, у анализу је укључен извештај број примера из других језика – словенских (у првом реду црквенословенски) и несловенских (у првом реду грчки – новозаветни, патристичког, византијског периода и новогрчки) – у циљу ширег сагледавања и темељније аргументације констатованих језичких појава. Истаћи ћемо да се, поред идентификовања истоветности, сличности и разлика међу појавама и елементима двају лексичких подсистема на више нивоа анализе, констатују и појаве релевантне са становишта лингвистичке контактологије – русизми у српском и србизми у руском лексичком подсистему који опслужује домен православне духовности.

Поред комплексне лексичко-семантичке, лексикографске и лингвокултуролошке анализе, овај лексички подсистем у дисертацији се сагледава и из перспективе једне дисциплине екстерне лингвистике – теолингвистике, са којом је кандидат темељно упознат (в. поглавље *Језик у светлости религије*, стр. 13–42), а то је мотивисано природом самог објекта научног истраживања. Овакву тему није било ни могуће целовито сагледати без озбиљних теолошких увида, што је у првом реду условљено њеним интердисциплинарним карактером, који је посебно наглашен у домену терминолошке лексике. Из тог разлога кандидат се, када је то потребно, ослања и на чињенице, представе и генерализације из теологије и њој контактних и комплементарних дисциплина.

Новина и значај овог истраживања састоје се и у томе што се у њему посматра слој лексике који је у другој половини XX века углавном био посматран као периферан лексички спецификум, што је било условљено перцепцијом владајуће друштвене идеологије. Отуда је у руској и српској средини, а нарочито овој првој, лексика из сфере православне духовности била тенденциозно маргинализована у лексичком систему, језику и друштву уопште. Лингвистичке реперкусије биле су очигледне, што је довело до стања да су дескрипција и валоризација поменуте лексике често споровођени на основу идеолошких критеријума, а не језичких, на шта указују Купина 1995: 28–31; Михайлова 2008, 2009; Никитин 2017; Стернин 2004: 23; Матеј 2012: 99; Булыгина, Трипольская 2015; Михайлова, Михайлова 2017; Шмелькова 2010: 27; Петрова 2015: 93; Кончаревић 2018: 455–456; Стијовић 2021). Руски и српски језик крајем минулог столећа регистровани су значајније социокултурне промене и, представљајући један од аспеката културе, сами

су се налазили под утицајем процеса везаних са трансформацију друштвене свести. Тада настале промене, у социологији религије квалификоване терминима попут *ревитализација религије, десекуларизација, верска обнова*, допринеле су редефинисању позиција религије у постатеистичким и посттоталитарним друштвима, а тиме и реактуализацији лексике која опслужује сферу православне духовности у свим функционалним стилевима савременог руског и савременог српског књижевног језика, као и у религиолекту – говору клирика и уцрквењених верника у обе средине. У том смислу, ово истраживање има и значајну социолингвистичку вредност.

Најзад, резултати овог истраживања могу имати и практичну примену. Наиме, лексикографски организациони принципи и конструкцијска решења у презентацији лексике из сфере православне духовности у руском и српском језику које на основу претходне акрибичне анализе репрезентативног корпуса утемељује и образлаже мср Срђан Петровић могу се применити у савременој лексикографији, фразеографији, терминологији, као и у методици наставе руског језика као страног.

VIII. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма „iThenticate”, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације *Лексика из сфере православне духовности у савременом руском и српском језику: лексичко-семантички, лексикографски и лингвокултуролошки аспекти* аутора мср Срђана Петровића, констатујемо да утврђено подударње текста износи 9% (14% – први део докторске дисертације, 4% – други део докторске дисертације, будући да је докторска дисертација због свог обима морала бити подељена у два дела приликом провере), али оно се односи на: 1) делове радова у којима је кандидат аутор или коаутор, а који су уредно експлицирани цитатним апаратом на самом почетку дисертације, 2) библиографске референце, у целини или сегментарно (будући да се у истраживању налази како селективна библиографија радова, тако и многа места на којима се постојећа проучавања поткрепљују библиографским јединицама); 3) општа места; 4) општепознате податке (нпр. имена, називе празника, црква, докумената); 5) места која су покривена цитатним

апаратом дисертације (неретко се ради о речничким чланцима из дигитализованих енциклопедија и речника руског и српског језика, што се може објаснити чињеницом да је примарни корпус истраживања управо лексикографски). Овај степен подударности у складу је са чланом 9 *Правилника*.

IX. ПРЕДЛОГ:

С обзиром на то да је у питању опсежно и веома студиозно истраживање чији су резултати вредни и значајни за русистичку и србистичку лексикологију, лексикографију и лингвокултурологију, као и за теолингвистику и социолингвистику, са задовољством препоручујемо Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рад *Лексика из сфере православне духовности у савременом руском и српском језику: лексичко-семантички, лексикографски и лингвокултуролошки аспекти* прихвати као докторску дисертацију, а кандидата мср Срђана Петровића позове на усмену одбрану пред овом комисијом.

Београд, 2. јуни 2022.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Ксенија Кончаревић, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду (ментор)

2. Др Рајна Драгићевић, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

3. Др Ружица Левушкина, виши научни сарадник
Институт за српски језик САНУ

4. Др Зоран Ранковић, редовни професор
Православни богословски факултет Универзитета у Београду
